

A múlt újraalkotása: hamisítás a 19. századi Európában

Manufacturing a Past for the Present: Forgery and Authenticity in Medievalist Texts and Objects in Nineteenth Century Europe. Edited by János M. Bak, Patrick J. Geary and Gábor Klaniczay. Brill, Leiden–Boston, 2015. 325p.

„A múlt, hatalmunknak egyik eleme” – szölt 1865-ben Toldy Ferenc irodalomtörténeti szintézisének mottója.¹ Nehezen lehetne ennél tömörebben megfogalmazni a múlt el-sajátításának (és kisajátításának) egyik fontos motivációját a mindenkori jelen számá-ra. A hamisítás *hiányt* tölt be, *vágyat* teljesít be, különféle érdekek szolgálatában áll, és bizonyos esetekben olyan határátlépés, amely a múlt és a jelen közötti kontinuitást igyekszik megteremteni. A múlt ekkor befejezett, lezárult, voltát felülírva újraalko-tásként kerül színre. A hamisítás eredménye (szöveg, tárgy, épület) valami *helyett* áll, amely (lehetőséggént) létezhett volna, vagy amelynek (kényszerítő elvárásként) léteznie kellett volna.

A Joep Leersen szerkesztette, *National Cultivation of Culture* című sorozat hetedik köteteként megjelent munka a Collegium Budapest (1992–2011) egyik nemzetközi fókuszcsoporthoz tartozó (Medievalism, archaic origins and regimes of historicity)² kutatá-sait reprezentálva 15 tanulmányt tartalmaz, amelyek azt vizsgálják, hogy (elsősorban) a 19. századi európai értelmiség képviselői miért, miként és mire használtak/értelmez-tek/hoztak létre középkori szövegeket és tárgyakat, milyen értéket és jelentést tulajdo-nítottak a múlt ezen reprezentánsainak, s ezek milyen szerepet töltöttek be a korabeli kulturális és társadalmi folyamatokban. Másként fogalmazva: hogyan használták a múltat a jelen formálásához, s mindeközben miként bukkant fel a hamisítás művelete, illetve a hitelesség kritérium-rendszere.

A szerkesztők, Bak M. János, Patrick J. Geary és Klaniczay Gábor jegyezte előszó (*The Long Shadow of Ossian*) a hamisítás meghatározásával és fokozataival foglalko-zik. A 19. században az ősi költészet megtalálásának/újratemetésének igénye tág ter-et engedett a kompiláció, rekonstrukció és hamisítás számára, különféle fokozatokat magában foglalva, attól függően, hogy írásbeli vagy szóshagyományozott korpusz szolgált-e a mű alapjául (amely korpusz azonban valamely szempontból, pl. töredékes volta miatt, nem minősült megfelelőnek), hogy a szövegalakítás milyen mértékben érintette az eredeti szöveget, s hogy az alkotó milyen státuszt vett fel: szerzői pozí-cióban és szerzői névvel, vagy pedig szerkesztőként, gyűjtőként, fordítóként, doku-mentátorként (történészként) jelent-e meg a nyilvánosság előtt, esetleg elrejtve magát, név nélkül (hogy ezáltal nagyobb hitelességet kölcsönözzön a műnek). A hamisítás célja többféle lehetett: anyagi haszonszerzés (a kötetben tárgyalt esetek javarészában

¹ A kijelentés kultúrtörténeti háttéréről és értelmezési lehetőségeiről l. Dávidházi 2004: 652–668.

² A részletes kutatási tervet l. <http://www.colbud.hu/medievalism/medievalism39projdescr/Medievalism%20-%202009.pdf>

nem számottevő tényező), szakmai presztízs növelése és karrierépítés, esetleg intellektuális játék, kijátszás. A leggyakoribb cél a nemzet dicsőségének, illetve egy nép vagy népcsoport eredetének és jogainak megerősítése volt, tehát a múltat teremtő hamisító önérdéken (általában) túllépve, a saját közössége érdekeit kívánta szolgálni. A továbbiakban a hitelesség kritériumainak változékonyságáról majd a medievalizmus fogalmáról esik szó, utóbbi alatt értve azon eszméket és megnyilvánulásokat, amelyek valamilyen módon a premodern európai kultúrát kívánták meg/felidézni a modernitás jellegzetes foglalmainak (így például a nacionalizmusnak) támogatása érdekében. Végezetül a tárgyalt hamisítások, rekonstrukciók fogadtatásának eltéréseit, és a kereslet-kínálat elvének érvényesülését mutatja be az átfogó szerkesztői körkép.

Az első fejezet (*Searching for the Voice of the Nation*) olyan eseteket vonultat fel, amelyek egy része hamisítás, más része rekonstrukció volt, illetve a hagyományokon alapuló, a múltat megidézni kívánó, mégis világosan egy-egy szerzői életmű részét képező műalkotás, mely mögött nem fedezhető fel a megtévesztés szándéka. E szövegek státusza eltér, célja ugyanakkor közös: a nemzet eszméjének képviselője, és a nemzeti identitás megerősítéséhez való hozzájárulás.

Arany János a középkori magyar hősepika emlékeinek hiányáról szóló, *Naiv eposzunk* című tanulmányát eredetileg a „királynéudvari kézirat” magyar fordításának megjelenése kapcsán kezdte el írni: a Königinhofban 1817-ben megtalált, s a 13. századra datált kéziratokban olvasható művek a cseh nemzet hősi múltjáról tanúskodtak. Arany valami hasonlót keresett (nagyreszt hiába) a magyar hagyományban. Pavlína Rychterová azt mutatja be, hogyan és miért hamisították Václav Hanka és társai ezt és több más, középkorinak titulált kéziratot (*The Manuscripts of Grünberg and Königinhof: Romantic Lies about the Glorious Past of the Czech Nation*). A nagyszabású hamisításhoz szükség volt arra, hogy a 18–19. század fordulóján létrejöjjön egy olyan nemzeti filológia, amelynek képviselői nemcsak a középkori szövegek értelmezéséhez, de imitálásához is elegendő tudással rendelkeztek. A kézirat-hamisításban részt vett, a vidéki nemesség támogatását élvező, jobbra honorácior értelmiségiek mindannyian filológiai képzettséggel bírtak, vagy restaurátorként tevékenykedtek, s nemcsak a közös művet hozták létre s a megtalálás krimibe illő körülményeit tervezték meg gondosan, hanem az így megalkotott tárgy hitelességét szakértelmükkel is garantálták. A különlegesen értékesnek tartott költemények szenzációs felfedezése egyfelől tudományos presztízst és karriert biztosított Václav Hankának, másfelől legitimálta a szláv irodalmi és filológiai specializáció térnyerését, és a 19. század végéig a nemzeti kulturális identitás fontos tényezője lett.

Nemcsak Arany János, hanem korábban már Toldy Ferenc is vágyakozó elismeréssel tekintett a királynéudvari kéziratokra, melyeket 1829-ben Toldy személyesen is láthatott, miután arra Václav Hanka, a prágai Cseh Múzeum könyvtárosaként engedélyt adott neki. Az epikai, történeti, tudományos hitel(esség)ről alkotott koncepciók, a felhatalmazás, a hitelesség és a hatalom összefüggéseit³ oly sokszor és oly árnyaltan tárgyaló Dávidházi Péter tanulmánya ismeretelméleti problémát mutat be történeti kontextusban (*To Authenticate a Manuscript: The Case of Toldy and Hanka*,

³ Dávidházi 1998.

Hermeneutically Reconsidered). Toldy a saját forrásvizsgálatot, az autopsziát elengedhetetlennek tartotta a tudományos művek hitelességének zálogaként, neki pedig egy új tudományág, az irodalomtörténetírás alapítójaként erre különösen szüksége is volt. Ezt azonban egyrészt ő sem tudta maradéktalanul biztosítani, másfelől pedig a közvetlen tapasztalatból fakadó elfogulatlan megismerés és ítéllethozatal illuzorikus volta derül ki éppen a királynéudvari kéziratok kézbe- és szemügyrevételét követő véleményalkotásából: hiszen a megismerés preformált, olyan előzetes tudások, vélemények, elvárások hálójában történik a primér tapasztalás, amely ily módon manipulálható, kételyt támasztva a tiszta tapasztaláson alapuló megismerés lehetősége iránt.⁴

Szintén egy 19. századi, különleges nemzeti kulturális jelentőséggel felruházott epikus mű, a *Kalevala* fogadtatásának és hitelességének értelmezés-történetét tekinti át Pertti Anttonen (*The Kalevala and the Authenticity Debate*). A hitelesség – hamisítás és a nemzeti eposzok összekapcsolódásának egyik legérdekesebb kérdése számomra az, hogy az érvrendszerek és az ideológiai kontextusok milyen jellegű különbségének eredményeként lett két emblematis, európai hatású epikus mű, az *Osszián...* (1760–1763) illetve a *Kalevala* (1835/1849) besorolása oly jellegzetesen eltérő. A skótok középkori hősepikáját (részben létező kéziratokon és szájhagyományon, részben a maga alkotásain alapulva) gyűjtőként és fordítóként közreadó James Macphersont hamisítóként könyvelték el, és indulatokat kiváltó, nemzetközi botrányhőssé vált. Pár évtizeddel később a szintén létező finn szájhagyományon alapuló, ámde Elias Lönnrot szerzői-szerkesztői beavatkozását is erőteljesen magán viselő *Kalevala* a nemzeti kultúra alapköve lett, Lönnrot maga pedig kulturális ikon. Anttonen azt tárgyalja, milyen irodalmi-kulturális előzményei voltak a *Kalevala* létrejöttének (pl. a korabeli eposzelméletek hogyan hatottak Lönnrotra), miként legitimálta eljárását, milyen volt a mű korabeli (korántsem homogén) fogadtatása, a nemzeti jelentőség hogyan írja felül a filológiai-folklorisztikai vizsgálatokon alapuló hitelességi problémákat, és hogy miként határozta meg a *Kalevala* a nemzetközi összehasonlításban is jelentős szerepet betöltő finn folklorisztika mint új tudományág létrejöttét, s idővel mindez milyen identitásváltságot okozott a tudomány szak számára.

Az *Osszián*, a királynéudvari kézirat és a *Kalevala* példák és bizonyságok voltak Arany János számára, hogy igenis fennmaradhatott az európai középkorból hősepika periférikus helyzetű nemzetek körében is. Ilyen alkotás a 19. századi magyar hagyományban már nem létezvén, Arany ismeretes módon elfogadta és vállalta azt a közvetlenül vagy közvetve felé irányuló felkérést, amelyhez a maga poétikai meggyőződése is társult, hogy megírja a nemzeti közösség múltjának reprezentatív történetét elbeszélő magyar hőseposzt. Szörényi László tanulmányában (*János Arany's Csaba Trilogy and Arnold Ipolyi's Hungarian Mythology*) Arany János saját *Magyar Mythologia*-példányában tett bejegyzéseit, jelöléseit veti össze tanulságos módon a *Csaba-trilógia* megfelelő szövegheleivel, és Ipolyi művében a hőseposz egyik legfőbb ihletforrását azonosítja.⁵ Arany a középkori magyar hőseposz újrateljesítéséhez, a vallási-metafizikai rendszer megismeréséhez/megalkotásához forrásműként használta Ipolyi monu-

⁴ Vö. Dávidházi 2004: 518–538.

⁵ Vö. Szörényi 2002.

mentális művét, ám Ipolyi is forrásként használt szépirodalmi alkotásokat (pl. Fazekas Mihály, Tompa, vagy éppen Lisznai műveit), és mitológiája éppen úgy felfogható a „nemzeti nagyelbeszélés” egy műfaji változatának, mint ahogyan Arany János hőseposzai vagy Toldy Ferenc irodalomtörténete.

Az első fejezetet Bak János tanulmánya zárja (*From the Anonymus Gesta to the Flight of Zalan by Vörösmarty*), amely izgalmas kérdésfelvetéssel indul: miért nem álltak elő a magyarok valami látványos történelmi tárgyú hamisítással a 19. század elején, hogy stimulálják kissé a nemzeti öntudatot? Ennek egyik oka a szerző szerint az lehetett, hogy 1790-ben jelent meg Anonymus *Gestájának* magyar fordítása, amely elegendő anyagot szolgáltatott a nemzeti mítoszhoz, mivel olyan jól szerkesztett narratív konstrukcióként, nemzeti eredetmondaként funkcionált, amely a korábban ismert történelmi tárgyú középkori krónikákhoz képest új hőseket és hangsúlyokat tudott felmutatni, például azzal, hogy a magyarokat a szkíták és Attila leszármazottaként azonosította, és Árpádot valamint a 9. századi honfoglalást helyezte az elbeszélés homlokterébe. Az Attila-örökség, a magyarok hódításai, az ezeréves alkotmány hangsúlyozása határozottan vigasztalást jelenthetett az állami szuverenitását veszített nemzet számára.⁶ A hitelesség kérdése a *Gesta* kapcsán nem úgy merült fel, hogy vajon valóban középkori eredetű volt-e a szöveg. A viták arra vonatkoztak, hogy mennyiben ad hű képet a korabeli és korábbi eseményekről. Mindenesetre a 19. század elején a magyar hőseposz megírására vonatkozó tervek és kísérletek (Csokonai, Aranyosrákosi Székely Sándor) után Vörösmarty (talán nem függetlenül a szlávok öntudatra ébredésének és asszimiláció elleni tiltakozásuknak korabeli kontextusától) Anonymus egyik történetét, Zalan vereségét tette meg hőseposza tárgyának.

A kötet második része az *Inventing a Past* címet viseli, és olyan esettanulmányokat tartalmaz, amelyek történelmi tárgyú szöveghamisításokról szólnak. Berend Nóra (*Forging the Cuman Law, Forging an Identity*) IV. László 1297 augusztusi, kun törvényeket tartalmazó második oklevele kapcsán érvel úgy, hogy az (az első, ugyanazon év júniusából datált dokumentummal szemben) 18. századi hamisítvány, mivel csak a század derekán került elő egy „másolata”, miközben a feltételezett eredeti példány holléte ismeretlen, azonkívül az oklevél léte korábbi történeti források és archívumok nem utaltak. Ráadásul a kunok privilégiumairól szóló ún. második kun törvény szövege éppen a jászkun redemptióról szóló tárgyalások időszakában bukkant fel.⁷

Láng Benedek (*Invented Middle Ages in Nineteenth-century Hungary: The Forgeries of Sámuel Literáti Nemes*) egy a 18–19. század fordulóján élt, erdélyi származású régiségkereskedő és könyvgyűjtő műhelyébe enged bepillantást. Literáti Nemes Sámuel többek között a magyar főnemesi családok számára kutatót fel értékes régi könyveket és kéziratokat, és adományai révén az OSZK harmadik alapítójának is tekintik (Széchényi Ferenc és Jankovich Miklós mellett, utóbbinak Literáti az egyik fő beszállítója is volt) – ugyanakkor az értékes leletek egy részét maga állította elő, így például a rovásírásos ún. Túróci Fakönyvet vagy az I. András király korabeli imákat

⁶ A honfoglalási narratívákat azután a 19. századi ponyva, kalendáriumok és iskoláskönyvek tudták visszavinni a szájhagyományba, vö. Mikos 2010.

⁷ Vö. Berend 2002.

tartalmazó kéziratot. Ezeket a rövid szövegeket Literáti általában a piacra szánta. Az OSZK Literáti-gyűjteményének bemutatása után a szerző a 450 oldalas, azonosítatlan karakterekből álló Rohonci kódexről viszont azt mutatja ki, hogy az, a korábbi feltevésekkel ellentétben, nem hamisítványnak készült, hanem egy mesterséges nyelv működésének illusztrációja gyanánt intellektuális célokat szolgált.

A Párizsban élt hellenista, Karl Benedict Hase 1819-ben publikálta a 10. századi bizánci történetíró, Leo Diaconus történetírását, melynek jegyzetapparátusában új forrásként egy korabeli névtelen levelet is közzétett: egy szemtanú beszámolóját arról, miként hódította meg I. Vlagyimir kijevi nagyfejedelem Khersonészosz (Herszon) városát a Krímben. Hase azt írta, hogy a leveleket a királyi könyvtár görög iratai között találta, ezeket azonban később ismeretlen helyre szállították. Igor P. Medvedev azt mutatja be, hogyan tárta fel lépésről lépésre az 1970-es években Ihor Sevcenko, hogy a kérdéses levelet Hase írta oly módon, hogy az patrónusa, Rumjancev herceg dinasztiájának érdekeit szolgálja (*Excellent Scholar – Excellent Forger: The Case of Karl Benedict Hase*).

Dan D. Y. Shapira (*On Firkowicz, Forgeries and Forging Jewish Identities*) tanulmánya azokról a krími temetőkből található sírkő-feliratokról szól, melyeket Avraham Firkowicz hamisított, s amelyekkel a karaita zsidók eredetmítoszát kívánta megalapozni. A korai zsidó felvilágosodás idején, 1787-ben született Firkowicz maga is krími karaita család sarja volt. A karaita judaizmus iránt akkor élénkült meg az érdeklődés, amikor a közép-kelet-európai és orosz zsidó identitás krízise kapcsán az eredeti, romlatlan judaizmushoz való visszatérés tűnt a hitéleti megújulás egyik lehetséges útjának (a karaita irodalmi korpusz kizárólag héber nyelvű volt és majdnem teljes egészében a bibliai héberre alapult). A Krím volt Oroszországnak az a része, amely a klasszikus antikvitás némely emlékét megőrizte, és Firkowicz munkája nyomán a biblikus zsidó múlt tárhelyének is tűnt. Így alakult ki a Krím vagy másként az „orosz Palesztína” mítosza.

A harmadik, „*Ancient*” *Objects: Fakes and Fantasies* címet viselő fejezet antik vagy középkori műtárgyak hamisításairól szól. Mindjárt a legelső tanulmány a kötet egyik kiemelkedő írása (*Wisest is Time: Ancient Vase Forgeries*). A Szépművészeti Múzeumban őrzött antik vázák hamisításáról szólva Szilágyi János György a konkrét tárgyon túlmenően olyan árnyaltan és mély önreflexióval vet fel általánosabb művészetelméleti-hermeneutikai kérdéseket a hamisítás jelenségére, működésére, történeti szituáltságára, kánonalkotásban betöltött szerepére vonatkozóan, ami a munkát megkerülhetetlen alapművé teszi a hitelesség-hamisítás fogalmak megkonstruálására és társadalmi használatára vonatkozó bármely kutatás számára.⁸

1930-ban Londonban az európai középkor kézművességét és művészetét bemutató kiállításon egy addig ismeretlen, 11 aranytárgyból álló, olaszországi ásatások nyomán előkerült leletegyüttes okozott szenzációt. A tárgyak többsége az olaszországi longobárd temetőkből feltárt 6–7. századi régészeti leletekkel mutatott feltűnő hasonlóságot, és a hozzájuk fűzött értelmezés szerint Agilulf, a longobárdok uralkodójának sírjából kerültek elő. 1930-ban ez a leletegyüttes hamarosan a germán civilizáció és a

⁸ Vö. Szilágyi 1987.

teuton faj egykori európai jelenlétének déli kiterjesztéséről szólt, annak ellenére, hogy viszonylag hamar kiderült hamisítvány volta. Cristina La Rocca írása (*Agilulf, „The Nonexistent Knight” and the Forging of the Italian „Germanic” Past*) azt mutatja be, milyen motivációik voltak a leletet a nyilvánosság elé bocsátó műkereskedő cégnek, illetve a British Museum érintett kurátorának.

Giedrė Mickūnaitė tanulmánya egy tölgyfa átlényegüléséről szól (*Imagining the Real: Material Evidence and Participatory Past in Nineteenth-Century Lithuania*). Dionizas Poška litván bojár 1811-ben kivágatott egy rókajáratokkal teli öreg tölgyfát, majd a törzset kivágatta, tetőt rakatott rá, és ettől kezdve kerti pavilonként használta. Az évgyűrűi alapján ezerévesnek tartott tölgyfából készült kunyhóban nyomatokat, könyveket és régészeti leleteket helyezett el, falára verseket vésett és dolgozósobának használta. A pavilont Baublysnak nevezte el, a pogány litván méh-istenség, Bubilas után, akinek hajdan tölgyfák alatt mutattak be áldozatot. Baublys hamar ismertté vált, egyesek lelkesülten, máson szatirikus karikatúráként tekintettek rá. Baublys létrehozása után Poška történelmi, mitológiai és nyelvészeti értekezések írásába kezdett, mert meggyőződése szerint az uralkodó egyházi szemlélet alkalmatlan volt arra, hogy a pogány litván múlt tárgyi és szellemi emlékeit feltárja. Poška a fákat az idő mértékegységeinek tekintette, a múlt és a jelen közötti élő kapcsolatnak, így Baublys számára egyfajta imaginárius időgép volt. Később a litván nemzeti mozgalom úgy tekintett Baublystra mint ön-legitimáló szerkezetre, amely hamarosan helyi majd általános tisztelet tárgya lett: egy múzeum, amely a múlt reliktumait, elveszettnek hitt kincseket őriz.

Johan Hegardt azt vizsgálja, hogy az 1891-ben megnyitott stockholmi skanzen alapítójának, Artur Hazeliusnak, illetve későbbi vezetőjének, Oscar Monteliusnak az időről vallott eltérő nézetei miként jelentkeztek a skanzen koncepciójának formálása során, a 19–20. század fordulóján (*Time Stopped: The Open-air Museum Skansen of Artur Hazelius*). A kronológia a múlt és a jelen vegyítésére, vagy éppen a múlt és a jelen elkülönítésére használható eszköz. Hazelius a kronológiát arra használta, hogy kontextualizálja a skanzen tárgyait, kimerevített pillanatképek egymásutánját mutassa be (elsősorban a 18. századi svéd kultúra tárgyi megjelenítésre összpontosítva), melyek előzménye és folytatása érdektelen volt. Montelius viszont az idő múlását kívánta illusztrálni, megérteni és kontrollálni: számára éppen a folyamatok, a változás megjelenítése bírt jelentőséggel. Hegardt a tárgyak reprezentációs erejének, illetve a másolat-eredeti kérdésének megítélésére vonatkozó nézetek vizsgálata után arra tér ki, hogy a Svédország ideáját reprezentáló skanzent, ezt a „mesterséges Pompeji”-t milyen eszközökkel próbálják meg élővé tenni.

A fejezetet és a kötetet Radnóti Sándornak a hamisítás (eredeti, másolat, imitáció, reprodukció, idézés stb.) művészetelméleti kérdéseiről szóló monográfiájának egyik fejezete zárja (*The New York Cloisters: A Forgery?*).⁹ Az ifjabb John D. Rockefeller finanszírozta és Charles Collens tervezte, az 1930-as években felépült The Cloisters olyan neogótikus épületegyüttes New Yorkban, amelynek egyes részei négy francia kolostor eredeti, Amerikába átszállított elemeiből állnak. Az egész tehát sosem létezett így, jelenlegi helyén pedig különösen nem, részei azonban „eredetiek”. A múzeumi

⁹ Radnóti 1995.

célokat szolgáló hibrid komplexum ezért számos, a hitelesség-hamisítás viszonylatában felmerülő kérdést különösen érzékletesen vet fel: így azt, hogy milyen változások történnek egy műtárggyal és annak jelentésével, ha létrejöttek, használatának eredeti terepéről elmozdítjuk, áthelyezzük, a „hely szelleme” mennyire képezi erőteljes részét egy-egy műtárgy jelentésének, a (mentális és technikai) rekonstrukció hogyan képezi szükségyszerű részét a műalkotások befogadásának, és a régi műalkotások esztétikai befogadásának mi a tűréshatára. Az idő múlása (amely a tárgy változását is magával hozza) esztétikai értékévé válva beépül a műtárgy érzékelésébe, értékelésébe.

Az ismertetésből eddigre talán kiderült már, mennyire elgondolkodtató, több szempontból is inspiráló kötetet vehet kézbe az olvasó. A hitelesség és a hamisítás kérdése a folklorisztika tudománnyá válásának időszakát is végigkísérte,¹⁰ hiszen a vizsgált korpusz (a népköltési szövegek) a szóbeliségben léteztek, ám amikor tudományos vizsgálat tárgyává lettek, szükségessé vált írásos rögzítésük. Mivel a médiumváltást lehetővé tevő textualizáció szabályai fokozatosan alakultak ki és folyamatosan változtak, ezenkívül többféle erre vonatkozó felfogás létezett egymás mellett, a szöveggondozók különböző mértékben tettek eleget a dokumentátor illetve az alkotó művész szerepéből fakadó igényeknek. Ráadásul mivel a szerzői jog szabályozása nem vett tudomást az adatközlők jogairól, csupán a szerkesztőt, kiadót ruházta fel jogokkal, a szövegek írásbeli formálása jószerével egyéni ízlés kérdése volt. A tudomány képviselőjének feladata lett tehát, hogy szavatoljon a szöveg biztonságáért, a népköltési szövegkiadás hitelességeért – csak hogy ez a hitelesség-kritériumok változása miatt nem könnyű és nem is magától értetődő vállalkozás, miközben a szövegbázis hitelességi problémái a tudomány szak legitimitását is kétségbe vonhatják.

Mindenesetre, ha Szilágyi János György ajánlását követve a hamisításra értelmezésként tekintünk (pl. azért, mert csak azt érdemes hamisítani, ami egy adott kor közönsége számára értékkel bír), kiléphetünk a moralizáló vagy kriminalizáló diszkurzus keretei közül és más megközelítésből, az ítélkezés terhe nélkül is szemügyre vehetjük a vitatott eseteket, résztvevőik érvelését és gyakorlatát.¹¹

Irodalom

BENDIX, Regina

1997 *In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies*. University of Wisconsin

BENKŐ Krisztián

2007 Filológia, ideológia, poétika. In Szegedy-Maszák Mihály – Veres András (szerk.): *A magyar irodalom története. 1800-tól 1919-ig*. Budapest: Gondolat, 649–661.

¹⁰ Erről l. Regina Bendix nagy hatású monográfiáját (1997).

¹¹ Pl. 2001-ben a *Journal of American Folklore* egy tematikus száma Macpherson munkásságának és szerepének újragondolásáról szólt; míg nálunk a kuruckori (köz)költészet kutatójaként szerzői-szerkesztői szerepköröket váltogató Thaly Kálmán kapcsán l. Szentpéteri 2001., Benkő 2007.

BEREND Nora

- 2002 Az 1279.-i "kun törvények" szövege és keletkezési körülményei. In *A Jászkunság Kutatása 2000*. Tudományos konferencia a Kiskun Múzeumban. Jászberény – Kiskunfélegyháza, 147–153.

DÁVIDHÁZI Péter

- 1998 *Per passivam resistantiam*: Változatok hatalom és írás témájára. Budapest: Argumentum
2004 *Egy nemzeti tudomány születése: Toldy Ferenc és a magyar irodalomtörténet*. Budapest: Akadémiai–Universitas

Journal of American Folklore

- 2001 "James Macpherson and the Ossian Epic Debate" Vol. CXIV., No. 454.

MIKOS Éva

- 2010 *Árpád pajzsa: A magyar honfoglalás-hagyomány megszerkesztése és népszerűsítése a XVIII–XIX. században*. Budapest: L'Harmattan

RADNÓTI Sándor

- 1995 *Hamisítás*. Budapest: Magvető

SZENTPÉTERI Márton

- 2001 Perújrafelvétel. Javaslat Thaly Kálmán rehabilitálására. *Iskolakultúra* XI. 4. 9–23.

SZILÁGYI János György

- 1987 *Legbölcsebb az idő. Antik vázák hamisítványai*. Budapest: Corvina

SZÖRÉNYI László

- 2002 Arany János Csaba-trilógiája és Ipolyi Arnold Magyar mythológiája. In Korompay H. János (szerk.): *A két Arany*. Összehasonlító tanulmányok. Budapest: Universitas, 67–80.

Gulyás Judit

MTA BTK Néprajztudományi Intézet, tudományos főmunkatárs

e-mail: gulyas.judit@btk.mta.hu